

ברכת התורה

הרמב"ן (בהשגותיו ל"ספר המצוות") משיג על הרמב"ם מדוע איננו מונה "ברכה על התורה" כמצוה דאורייתא. והרי כך פשט הגמרא בברכות (כא.) "כי שם ה' אקרא, הבו גודל לאלהינו" (כפירוש מהרש"א שם כי כל התורה מורכבת משמותיו ית', והברכה שלפניה היא "הבו גודל"). ותירץ מבי"ט ("קריית ספר", תפילה פ"יב, / וכן "ערוך השולחן", סי' מז ס"ק ב') כי גם הרמב"ם מסכים שהברכה היא מדאורייתא, אלא שהיא כלולה אצלו במצוות תלמוד תורה. "שאגת אריה" (סי' כד) מביא הוכחה שהיא מדאורייתא, כי אם לא כן כיצד נענשו בני"י עונש כה חמור (חורבן הארץ) על מצוה שהיא רק מדרבנן (מהלך מחשבתי כזה נמצא בתוספות על סוטה מא:). וכך מכריע "משנה ברורה" (תחילת סי' מז).

דבר נפלא מאד מצאנו ב"משך חכמה". (על דברים ח, י).

הרי בברכות (כא.) דנו חז"ל:

- "למדנו ברכת-התורה לאחריה (בעלייה לספר תורה) – קל וחומר מברכה אחרונה על המזון.
 - ולמדנו ברכה על המזון לפניו – מקל וחומר מברכת התורה".
- מסביר "משך חכמה" מה ההגיון בַּדָּבָר, שבמזון נצטוינו לברך רק **מלאחריו**, ובתורה נצטוינו רק **מלפניה**: אלא,
- "כשאוכל ושבע אז הוא עלול לבעט "פן תאכל ושבעת... ושכחת את ה' אלהיך" (ח, יב-יד); "מלי כריסי זני בישי" (ברכות לב.). ולכן הורתה התורה **לברך אח"כ** כדי שנתחנך כי "הוא הנותן לך כח לעשות תל"י". (דברים ח, יח)
 - אמנם בלימוד תורה, "מעיקרא כי עביד, אדעתא דנפשיה הוא עביד, שלומד כדי להעשות רב, לקנות חכמה. ואם לא יזכיר את הקב"ה (=עוד מלפני הלימוד) כי התורה היא חיינו ואורך ימינו... (=יש לחשוש כי) יתגאה ויעשנה קרדום לחפור ולהתעטר בה, ויוכל להיות סם מות למשמאילים בה (תענית ז.)... אבל אחרי שלמד הרי הוא דבק בשמו ית' כי מעון של ה' היא התורה, כמ"ש צִמְצָמָן בין שני בדי-הארון. " (ויק"ר יט, ט) עכ"ל.

ובכן, האדם לפני שהוא מתחיל ללמוד הוא בסכנה גדולה, שמא הוא עוסק בתורה מחמת החכמה ולא מחמת קשר עם יוצרו. השבח בדיבורי הברכה, צריך לשקף את המצב שבלב.

עיין צוואתו של "יסוד ושורש העבודה" (בסוף ספרו, קטע ל"ח) – "הייתי מתפאר ומתהלל במחשבתי בתמידות בגודל מעלת תורתו הקדושה... וע"י זה האדם לא ינוח ולא ישקוט מלהגות בה בכל עת שיש לו פנאי, אף רגע אחד לא יבִּלֶה בהבלי-העולם ובדברים בטלים, רק יחטוף בידו איזה ספר קדוש, יהיה מי שיהיה, ויהגה בה אפילו כמה שורות, אף כמה תיבות באותו רגע, מגודל התפארותו בה" עכ"ל. אבל תמיד צריך לצרף לכאן את הרעיון האלהי.

על ידי גישה זו נבין ביטוי מבהיל וקשה שהשתמשו בו חז"ל.

על המדרש המקביל (לסוגיא הנ"ל בנדריים פא.) בפתיחה ראשונה למדרש איכה – אמר רב הונא, "מצינו שויתר הקב"ה על ע"ז ועל גילוי עריות ועל שפיכות דמים, ולא ויתר על מאסה של תורה, שנאמר 'על מה אבדה הארץ' (כנ"ל). מה פירוש "ויתר"? אלא מדברי הרבה מהנביאים ראינו שהדור ההוא היה פרוץ בשלושת העבירות החמורות הללו. אבל בכל זאת לא על כך חרה אף ה' להביא את החורבן! אבל על יחסם לתורה, על זה בא החורבן!

צע"ג וזו היא קושיא חמורה ביותר, הַמְפַּנֵּי חוסר כוונה בתורה, ייקרא הדבר "מאסה של תורה"?

אלא נכד אחיו של הגר"א מסביר מאמר של חז"ל (אבות ו') – "בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב: אוי להם לבריות מעלבונה של תורה". וכי מי "מעליב" את התורה? אלא עצם הענין שיש לפנינו תורה חביבה כזו שיש בה הדר תפארת כבוד נאצל מהקב"ה, והאדם ע"י התורה הוא ממש דבק בהקב"ה (כדברי רמח"ל, "דרך ה'", ד, ב), ואעפ"כ האדם מזניח התורה ופונה לעסקים אחרים, והם בלתי-נחוצים כל כך, זהו העלבון הכבד והנורא ביותר. כן גם בענין חוסר ברכת התורה באהבה וחשק. אם האדם מברך מתוך שיגרה ואדישות, הרי בזה גופא הוא מפגין למול רום ערכה של תורה חוסר הערכה, והרי יש בזה "מיאוס" מסוים. כי אם לא כן, הא כיצד איננו מתרגש בהתלהבות מההזדמנות המזדמנת לו כעת ללמוד את חכמתו של הקב"ה?!

בעצם, זו היא זכות נדירה ביותר ללמוד תורה ולהדבק בדעת עליון ית"ש. כי מן הדין:

- אסור ללמד תורה לתלמיד שאינו הגון. (חולין קלג).
- וכן אסור למסור דברי תורה לגוי. (חגיגה יג. ע"פ "מגיד דבריו ליעקב... לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום").
- גם אסור למסור לאשה דברי תורה שאינם שייכים לה.
- ועוד פשיטא כי עמקות פנימיות התורה וסודותיה אסור לתת לכל דורש ומבקש. (רמב"ם, הקדמתו ל"פירוש המשניות", זרעים, עמ' יט).

ובכן, האדם שכבר זכה למעמד הנשגב הזה שהוא עצמו יכול להיות "מקבל" את הדעות האלהיות, הרי הוא צריך להיות חדור הכרה ועוז, ושמחה איך-כך.

והתורה הזאת נמסרה בעיקר ליושבי ארץ הקודש.

"כיון שגלו ישראל ממקומן, אין לך ביטול תורה גדול מזה" (חגיגה ה:). וכבר ידענו מה ההבדל בין בן חו"ל לבן א"י (כתובות עה). ור' זירא צם לפני עלותו לא"י (בי"מ פה). כדי שיזכה לתורת א"י. וזה הנאמר בברכת "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו", כי הא בהא תליא, כדברי הפסוק "ויתן להם ארצות גוים ועמל לאומים יירשו, בעבור ישמרו חוקיו ותורותיו ינצורו, הללויה" (תהלים קה, מד-מה). אם לא היינו מיועדים במיוחד להיות "חיל ה" לא היו מוסרים לנו "חמדה גנוזה זו". (כדברי קטרוג מלאכי מעלה: "תנה הודך על השמים...מה אנוש כי תזכרנו... ותחסרהו מעט מאלהים" – תהלים ח').

למדנו ב"העמק דבר" (על ויקרא כ, כב) – "ושמרתם את כל חוקותי (שמירה היינו הלימוד) ועשיתם אותם (בפועל) ולא תקיא הארץ אתכם". הוא כותב שאע"פ שמחמת חטא עריות מאיים עלינו עונש של גירוש מא"י ח"ו – יש כח בלימודנו בתורה להגן ולמנוע עונש זה.

עיין תחילת מדרש איכה "אם ראית עיירות נתלשות ממקומן בא"י, דע שלא החזיקו בשכר סופרים (תורה שבכתב) ובשכר מְשַׁנִּים" (=מְשַׁנִּים, כלומר, תורה שבעל פה). והרי מצאנו כך גם באשה סוטה, שזכות לימוד תורה תציל אותה מן סכנה (סוטה כא). כי בכח הבנת התורה אנו למדים מה בינינו לבין אוה"ע.

"ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי" (ויקרא כ, כה) פירש רש"י שם: "אם אתם מובדלים מהם, הרי אתם שלי. ואם לאו, הרי אתם (ברשותם) של נבוכדנצר וחבריו". ולכן, צו השעה עכשיו הוא לחנך את עצמנו ולחנך כל מי ומי שאנו נפגשים, ש"אין עם ישראל אומה כי אם בתורתו". (ר' סעדיה גאון, "אמונות ודעות", ח"ג קטע ז, ומקורו ב"מדרש הגדול", שמות, דף צ"ז).

מובא ב"הגהות אשרי" על הרא"ש (לבי"מ פ"ב אות ט') כי ראובן קנה מגוי בְּדִיל כדי לכסות בו את גגו. אחרי שקנה ממנו, שינה דעתו ומכר החומר לשמעון. שמעון קילף הבדיל מהחומר ומצא שהוא רק ציפוי ע"ג כסף! (והגוי מכר אותו בטעות כבדיל). ראובן תבע משמעון תשלום על חומר של "כסף". פסק לו הראב"י כי אין לראובן בעלות על 'כסף', כי הרי לא ידע שיש כזאת ברשותו, וממילא לא יוכל לטעון "מקח טעות" ולכן שמעון פטור מלשלם. והודה ר"ת לפסק זה.

אמר על כך "בית יעקב" (אדמו"ר אייבניץ, "תפארת ירוחם", דף קיז) כי מלוא-הקנין, **תלוי בתודעה ובהכרה**. כלומר, קנייננו בתורה תלוי באיזו מדה אנו מכירים את רוס תפארתה, וזה תלוי כיצד מברכים לפניו "ברכת התורה".

אבל יש לנו איזה חסרון, מתוך שהתרגלנו בלימוד תורה מאז גיל חמש, אנו שגרתיים ואדישים איתה. המושגים שלנו לא התפתחו ולא נתרבו, למרות שעלינו בתורה בידעת הלכותיה ופרטיה, אבל אין אנו מתפללים מספיק מן העובדא שהנה בעצם יש לנו כאן איזו-שהיא אחיזה באלהות, כביכול.

אמרו "קוב"ה אורייתא וישראל, חד הוא" (ענין זהר ח"ג דף עג). הדבר מבואר ב"נפש החיים" (שער ד' פ"י) "ואוליפנא דקוב"ה 'תורה' אקרי". והענין שאמנם אין לנו שום תפישה והבנה בעצם האלהות יתייש, אלא אך ורק **ברצונו** במה שחקק עלינו חוקים ומשפטים. אבל כאשר האדם מעסיק את שכלו באלו, הרי ממילא הוא דבוק בחכמה האלהית.

כמו שכתב מהר"ל אודות ידיעת כל מדעי-תבל "אין בהם מדריגה של כלום, אם לא שקנה הידיעה כדי להכיר גדלות הבורא... וכאשר ישיג הידיעה במשפט (טומאה) של תנור וכיריים, יקנה האדם הצלחה נצחית... כי תהיה לו ידיעה בגזירותיו ית'. ואין זה מתייחס אל האדם (הלומד) כי אם אל המלך ה' אשר גזר גזירה זאת". (י"תפארת ישראל", פ"יא).

ועוד נוסף על ההיבט הזה, הרי ישנו סוד כמוס וטעם ונימוק לכל דין ודין בפני עצמו. כן מהר"ל כתב: "התורה, עם שהאדם מתעסק בדברים שהם גשמיים והם המצוות, יגיע עיניו אל המעלה העליונה שהיא פנימיות התורה ודבק בשם זה, הם 'סודי התורה'... כי אין לך לומר כי כאשר יעסוק בדברים גשמיים, כמו נזק שור ובור וכיו"ב שאין לו עסק בדברים פנימיים...". (שם, פ"ג).

באותו מאמר-מפתח בו התחלנו את הנושא שלנו, ראינו קשר הדוק בין הגיונות התורה לאישיותו של עם ישראל. בספר "נפש החיים" מרחיב בנושא זה (שער ד', פ"יא) – "בראשית: בשביל תורה שנקראת 'ראשית', בשביל ישראל שנקראו 'ראשית'... שקדושת נשמת כל אחד מישראל היא קדושת ספר תורה ממש... (ומאז בריאת העולם) כל חיותם וקיומם של כל העולמות הוא רק ע"י הבל פינו והגיונונו בה... וזהו 'וחיי עולם נטע בתוכנו'". (ענין "צדקת הצדיק" לר' צדוק, קטע רל"א, אודות סתרי תורה שנגזרו אצל עמי הארצות). מפורסם הדבר שיש בעולם ארבעה חלוקות: דומם, צומח, חי ומדבר. והנה "ספר הכוזרי" מבחין **בסוג חמישי** – "ישראל... שהם כולם סגולה וגרעין, ונבדלו משאר בני אדם בתכונות אלוהיות, מין אחד מלאכיים, המבקשים דרגות הנבואה... בהתקדשות ובהיטהרות...". (מאמר א, קג). ואמנם מפורש ברמב"ן (על דברים ד, ט) שבני ישראל כולם הגיעו להיות נביאים במעמד הר סיני. "הגיעה אלינו התורה מפי הגבורה לאזנינו, ועינינו רואות, אין שם אמצעי בינינו". וזה מפורש בתורה (דברים ד, לב-לג) עיי"ש.

לאור האמור, ברור מאד מדוע אסור לנו ללמד תורה לנכרי (חגיגה יג.) וכן אסור ללמד תורה לרשע (חולין קלג.). כי ע"י פעילות הלימוד מוסרים להם איזה שהוא חלק בהשגת אלהות, וזהו פגימה בקודש. ומצד שני, כמה שמח ר' יוסף בחג השבועות "אי לאו האי יומא דקא גרים, כמה יוסף איכא בשוקא" (פסחים סח.). והנה בכל קרבנות שעירי-חטאת של הרגלים כתוב "חטאת", פרט לשעיר זה של חג שבועות (במדבר כח, ט) לא מוזכרת מלת "חטאת". ולמה? "אמר להם הקב"ה, מכיון שקבלתם עליכם "עול תורה", כאילו לא חטאתם מימיכם!" (ירושלמי ר"ה ד, ח).

הבה ונהיה ראויים ליום נשגב זה!, נברך ברכת התורה בהכרה יותר נבונה!
נכיר-נא איזה אוצר-חמדה יש תחת ידינו!.

כדברי הרב חרל"פ בהקדמתו ל"בית זבול" (דף ד'): "שקל הספקות שאפשרים להיוולד עד עולמי עד, לכולם יש מקור והכרעה בתלמוד בבלי, ולא נקבעה בו שום מלה ואות יתרה... ומאז שנחתם התלמוד, אין עוד בעיות וספקות שלא הוכרעו" עכ"ל. נדע נא איזה מטמון-אדיר קבלנו ביום זה.

"עד שמצאתי את שאהבה נפשי – אחזתיו ולא ארפנו!" (שה"ש ג, ד).